

Роберт МИХАЈЛОВСКИ
Орданче ПЕТРОВ

НОВИ НАОДИ ОД ТВРДИНАТА ПРОСЕК, ДЕМИР КАПИЈА: ПЕЧАТОТ НА ГЕОРГИ ИНЕОТ, СЕВАСТ И ПАРАКИМОМЕН, 1198 ГОДИНА

Клучни зборови: Просек, Георги Инеот, Маркова Кула, оловен печат, Алексеј III Ангел

Абстракт: При археолошките истражувања во средновековната тврдина Просек на локалитетот Маркова Кула, с. Корешница, во 2016 година откриена е половина од оловен печат. По опсежната анализа се утврди дека печатот припаѓал на Георги Инеот, севаст и паракимомен од придружбата на византискиот цар Алексеј III Ангел. Георги Инеот се споменува и во делото ‘Историја’ на Никита Хонијат со настаните кои се поврзани со опсадата на Просек и неуспешниот обид на византиската војска да ја заземе тврдината.

При археолошките истражувања¹ на локалитетот Маркова Кула, с. Корешница – Демир Капија², дел од археолошкиот комплекс Стенае-Просек-

¹ Археолошките истражувања беа финансирани од програмата за капитални проекти на Управата за заштита на културното наследство за 2016 година. Носител на проектот е НУ Археолошки музеј на Македонија.

² Според Т. Томовски, тврдината на средновековен Просек се наоѓа на локалитетот Маркова Кула, с. Корешница. Монументалните блокови видливи на површина, користени за градење во *opus quadratum* ги толкува како средновековни од времето на владетелот Добромир Хрс (Т. Томовски, „Средновековни градови во Македонија меѓу реките Вардар, Брегалница и Лаковица“, *Годишен зборник на Филозофскиот факултет* 4 [30], Скопје 1978, 267-294). Овој стил на градење не е својствен за средновековните градежни манири, што се докажа и со последните археолошки истражувања. Остатоците од овие објекти се датирани кон крајот на IV и почеток на III век ст.е. На ова укажал уште и И. Микулчиќ. Архитектонските остатоци од средновековното утврдување ги користат остатоците од доцноантичкиот бедем што го заградува возвишението од запад, а на неговите краеве на север и југ се изградени кули. Источната страна не е заштитена

сек-Демир Капија, откриена е половина од оловен печат. Печатот е откриен како површински наод на источната падина на локалитетот.

Археолошкиот локалитет Маркова Кула се наоѓа на возвишението Јуручки Камен, огранок на Конечка Планина кое заедно со возвишението Краставец, огранок на планината Кожуф (Мегленско-мариовски планини) го формира влезот на Демиркаписката Клисура. Најстарите остатоци на овој локалитет датираат од крајот на IV и почеток на III век ст.е. Во минатото оваа тврдината била опустошена и напуштена, за повторно да биде активна во краток период низ бурниот IV век.

Втората половина на XII век, кога византиската управа отежнато го администрира просторот на денешна Република Македонија, забележано е замрување на населбите во Средно Повардарије лоцирани во низините непосредно покрај реката Вардар. Паралелно на замрувањето на овие населби, се јавува зголемена активност на повисоките, побезбедни локации. Во овој период обновени се тврдините на масивот Јуручки Камен. Бројни наоди на средновековни пари ковани во времето на Исак II Ангел и латински имитативни ковања на солунската ковница се откриени на целиот потег на масивот и тоа почнувајќи од север кон југ на локалитетите Маркова Кула, Кула, Марков Град и Црквиште, сите во атарот на село Корешница³.

со бедем бидејќи теренот е доста стрмен и непристапен. И. Микулчиќ тврдината Просек ја лоцира на локалитетот Кале-Стрезов Град, с. Челевец, што се наоѓа на соседниот масив одделен од возвишението Јуручки Камен со длабокиот кањон на Челевечка Река (И. Микулчиќ, „Стенае-Просек-Демир Капија“, *Годишен зборник на Филозофски факултет*. Според последните археолошки истражувања на овој локалитет, се чини дека оваа претпоставка е основана.

³ При археолошките истражувања на локалитетите

Сл. 1. Средновековната тврдина Просек. Панорама на археолошките локалитети Маркова Кула, с. Корешница и Кале-Стрезов Град, с. Челевец.

Fig. 1. Medieval fortress of Prosakos. Panoramic view of the archaeological sites of Markova Kula, v. Koreshnica and Kale-Strezov Grad.

Локалитетот Маркова кула, с. Корешница, спаѓа во ареалот на средновековниот град-тврдина Просек. Тврдината Просек за прв пат е забележана во пишаните извори во 1019 година во првата повелба на византискиот император Василиј II, за правата на Охридската Архиепископија, каде Просек потпаѓа под Мегленската епархија⁴.

Најзначајните извори за историјата на Просек се записите на византискиот хроничар Никита Хонијат. Во своето дело тој ја опишува самата локација и економијата на тврдината, а посебно внимание посветува на борбите околу тврдината, односно за обидот на византискиот цар Алексиј III Ангел да ја освои тврдината од тогашниот самостоен владетел Добромир Хрс⁵. Овој поход завршува со неуспех за византиската војска.

Маркова Кула и Црквиште, с. Корешница откриени се бројни наоди на средновековни монети и тие ќе бидат предмет на посебна публикација.

⁴ И. Снегаров, *История на охридската архиепископния : од основаването ѝ до завладувањето на Балканскиот полуостров од турците* том 1, Софија 1995, 56.

⁵ Повеќе за историјата на Просек види кај: Н. Радојчиќ, „О неким господарима града Просека на Вардару“, *Летопис Матице српске* 259, Нови Сад 1909, 1-19.; истиот, „О неким господарима града Просека на

Сочуваната половина од оловниот печат е со дијаметар од 2,7 см. Иако е оштетен, сочувани се букви на аверсот. Од левата страна може да се читаат буквите Α ΓΕΩΡΓ, (Ὁ ἄγιος Γεώργιος.) и видливи се траги од стоечката фигура на Свети Георги Купериот.⁶

На реверсот се делумно сочувани букви во шест реда.

[+ΟΜΩΝΥΜ]ΟΝ/[ΣΟΙΣΕΒΑΣΤ]ΟΝ/
[ΟΙΝΑΙΩΤ]ΗΝ/[ΚΑΠΠΑΡΑ]ΚΟΙ/[ΜΩΜΕΝΟΝ]
ΜΑΡ/[ΤΥΣΜΕΣΚΕΠΟ]ΙΣ

+Ομώνυμόν σοι σεβαστόν Οιναιώτην καὶ παρακουμώμενον, μάρτυς, με σκέποις⁷

Вардару, *Летопис Матице српске* 260, Нови Сад 1909, 32-40.; П. Мутафчиев, „Владетелите на Просек“, во *Изтокъ и Западъ въ европейското сръдновековие*, Софија 1925, 11-124.; Р. Радик, „Обласни господари у Византији : крајем XII и у првим деценијама XIII века“, *Зборник радова византолошког института XXIV-XXV*, Београд 1986, 151-289.

⁶ I. Jordanov, Z. Zhekova, *Catalogue of medieval seals at the regional historical museum of Shumen*, Shumen 2007, 174.

⁷ I. Jordanov, *м-р*, volume 2, *Byzantine seals with family names*, Sofia 2006, 528.

Сл. 1. Печат на Георги Инеот, аверс и реверс
 Fig. 2. The seal of George Oinaotes, obverse and reverse

Во превод: *Сочувај го маченику твојот со-именик Инеот, севаст и паракимомен.*

Георги Инеот бил главен евнух во царската придружба, со титулите севаст и паракимомен, како надзорник на царските одаи во дворецот на византискиот цар Алексиј III Ангел (1195-1203).⁸ Византискиот хроничар Никита Хонијат кој бил очевидецот на настаните и го споменува во својата 'Историја' при опсадата на Просек во 1198 година.⁹ Бидејќи владетелот на Просек, Добромир Хрс се одметнал од византиската власт, императорот Алексиј III Ангел собрал војска во воениот центар Кипсела. Минувајќи преку Солун и марширајќи на север, по долината на Вардар, византиската војска пристигнала под ѕидините на Просек.¹⁰ Самата крепост била на висок недостапен карпест рид, снабдена со добиток, но сиромашна со вода, па поради тоа царските команди го советуваат царот со долготрајна опсада и со ограбување на околината да го принудат Хрс на

⁸ Паракимомен била дворска титула од времето на императорот Маврикиј (582-602). По деветтиот век бил назначуван еден чувар на царските одаи, обично евнух, кој се грижел за безбедноста на императорот преку ноќта. Тој спиеал во истата одаја со императорот и многу често евнусите биле влијателни поради близината. I. Jordanov, *Corpus of Byzantine seals from Bulgaria*, volume 3, part one, text, (ed. Ivan Jordanov), Sofia 2009, 125.

⁹ J. Калић, Б. Ферјанчић, Н. Радошевић-Максимовић, Византијски извори за историју народа Југославије, том 4, (ед. Г. Острогорски и Ф. Баришић), Београд 1971, 160-161.

¹⁰ П. Мутафчиев, 'Владетелите на Просек', Избрани произведения, том 1., София 1973, 206-207. Според Мутафчиев првиот поход на Просек бил во 1197 година, а овој бил вториот поход во летото 1198 година.

предавање. Меѓутоа во царскиот штаб постоела и другата странка која била составена од помлади команди, под водство на евнухот Георги Инеот, севаст и паракимомен. Тие го советуваат царот да изврши брз напад врз тврдината. Ова е единственото место во текстот на својата хроника каде Хонијат го споменува Георги Инеот како војсководач во оваа воена акција и како важна личност во императорската придружба.¹¹

Нападот на византиската војска, иако воден од искусни војници се покажал како не-ефикасен поради достапноста на теренот, одбранбените машини на бранителите¹² и нивните ноќни контра-напади при што го ограбиле и шаторот на протостраторот Јован и го натерале во бегство. Летото било топло, а царот бил под влијанието на евнусите кои не биле многу расположени за долго логорување. Поради тоа царот Алексиј III Ангел кој бил вознемирен од инвазијата на Куманите во Тракија, по краткото војување под ѕидините на Просек побарал примирје.¹³ На Добромир Хрс, Алексиј му дал привилегии како на негов сојуз-

¹¹ J. Калић, Б. Ферјанчић, Н. Радошевић-Максимовић, op. cit., 161. 'Така тие зборуваа, а на тоа решително им се спротивставија евнусите од царската гарда од кои беше прв Георги Инеот, но и голобрадите момци од придружбата. И овие, како да беа стари и искусни застапаа околу царот и го наговорија да ја води војската право на Просек...'

¹² О. Петров, 'Средновековните каменофрлачки постројки од тврдината Просек во списите на Никита Хонија', *Историја* год. XLIX, бр. 1, Скопје, 2014, 137-146.

¹³ Г. Н. Николов, Самостоятелни и полусамостоятелни владения във-възобновеното Българско царство (края на XII-средата на XIII в.) София 2011, 80.

ник и владетел на тврдините Просек и Струмица. Како залог на договорот царот го оженил Хрс со ќерката на протостаторот Мануил Камица, која ја испратил од престолнината во придружба на Константин Радин.¹⁴ Независното кнежевство на Хрс кое ги држело централните тврдини Струмица и Просек се простирало околу средните теченија на реките Струма и Вардар, додека на исток било до Серес, а на запад до Прилеп.¹⁵

Според титулирањето врз натписот овој печат му припаѓа на периодот кога евнухот Инеот ги добил титулите севаст и паракимомен од царот Алексиј III Ангел, така да овој печат веројатно е од периодот од опсадата на Просек во 1198 година. Во дворската хиерархија Инеот паракимомен бил главниот евнух и главниот заповедник на телесната гарда на императорот, но понекогаш бил испраќан во мисија и како емисар на царот.¹⁶

Георги Инеот, во службата како царски евнух и воен командант бил секогаш лојален на царот Алексиј III Ангел. Тој го поддржувал императорот при големите улични безредија и обидот за преврат организирани на 21 јули, 1201 година во Цариград, од византиските благородници, браќата Контостефани, потоа Јован Комнен 'Дебелиот' и Алексиј Дука Мурзуфл.¹⁷

Овој печат претставува само еден мал придонес кон осознавање на историјата на средновековната тврдина Просек чии истражувања се сеуште во своите рани фази. Понатамошните опсежни археолошки истражувања треба да понудат нови податоци за расветлување на историјата на оваа значајна тврдина во контекст на македонскиот среден век но и пошироко во рамките на византолошките студии.¹⁸

¹⁴ Р. Радић, 'Обласни господари у Византији крајем XII и у првим деценијама XIII века', Зборник радова Византолошког института, XXIV-XXV, Београд 1986, 200-201; В. Златарски, *История на българската држава през средните векове: второ българско царство*, том 3, София 1940, 181.

¹⁵ Мутафчиев, op. cit., 211-212

¹⁶ С. М. Brand, *Byzantium confronts the West*, 1180-1204, Cambridge Mass., 1968, 143; Nicethas Choniates, *Historia Corpus Fontium Historiae Byzantinae*, XI, ed J.A. Van Dieten, Series Berolinensis, Berlin –New York, 1975, 667, 667-668.

¹⁷ J-C. Cheynet, *Pouvoir et contestations a Byzance (963-1210)*, Paris 1990, 195; Brandt, op. cit., 122-124; Nicethas Choniates, *Historia Corpus Fontium Historiae Byzantinae*, XI, ed J.A. Van Dieten, Series Berolinensis, Berlin –New York, 1975, 526-528.

¹⁸ Роберт Михајловски, La Trobe University, Мелбурн, r.mihajlovski@latrobe.edu.au; Орданче Петров, ЈНУ Институт за старословенска култура – Прилеп, ordance.petrov@gmail.com

Robert MIHAJLOVSKI
Ordanche PETROV

**NEW EVIDENCE FROM THE FORTRESS OF PROSAKOS, DEMIR KAPIJA:
THE SEAL OF GEORGE OINAIOTES, SEBASTOS AND PARAKOIMOMENOS**

Summary

During the archaeological research on the medieval fortress of Prosakos on the site Markova Kula, v.Korešnica in 2016, a lead half seal was revealed. With extensive analysis it was established that the seal belonged to George Oinaiotes, sebastos and parakoimomenos, the entourage of the Byzantine Emperor Alexios III Angelos.

The remaining half of the lead seal has the diameter of 2,7 cm. In spite of the damage, some letters are preserved on the obverse side. From the left side, readable are the letters Α ΓΕΩΡΓ, (Ὁ ἅγιος Γεώργιος), and visible is the figure of St. George Kouperiotes. Partly remaining letters in six rows are found on the reverse side.

[+ΟΜΩΝΥΜ]ΟΝ/[ΣΟΙΣΕΒΑΣΤ]ΟΝ/
[ΟΙΝΑΙΩΤ]ΗΝ/[ΚΑΙΠΑΡΑ]ΚΟΙ/[ΜΩΜΕΝΟΝ]
ΜΑΡ/[ΤΥΣΜΕΣΚΕΠΟ]ΙΣ

+Ομώνυμόν σοι σεβαστόν Οιναιώτην καὶ
παρακουμώμενον, μάρτυς, με σκέποις

In translation it delivers: Protect, martyr, your homonymous Oinaiotes, sebastos and parakoimomenos.

George Oinaiotes was the main eunuch of the imperial entourage, with the title sebastos and parakoimomenos, the supervisor of the emperor's chambers in the palace of the Byzantine Emperor Alexios III Angelos (1195-1203). The Byzantine, Nicetas Choniates who witnessed of the siege of Prosakos in the year of 1198, gives inside of the occurrence in his "History". Since the leader of Prosakos, Dobromir – Chrysus had rebelled from the Byzantine ruling, the Emperor Alexios III Angelos had gathered the army in Kipsela and arrived under the walls of Prosakos.

The emperor after the unsuccessful siege had offered a truce to Dobromir – Chrysus, and gave him the privilege to be his ally, and to rule Prosakos and Strumica. As the pledge to the emperor, Chrysus had to marry the daughter of the protostator Manuel Kamytzes.

